Emro Science and Education
Open-access scientific journal
Journal homepage: https://journal.emro.uz
OPEN ACCESS

CONFERENCE PAPER OPEN ACCESS

Vol. 1 No. 4 (2024) · “Milliy iqtisodiyotni barqaror rivojlantirish va yuqori iqtisodiy o‘sish sur’atlarini t... DOI: 10.5281/zenodo.24320602

ta’minlashning ustivor yo‘nalishlari” mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy anjuman

2-SHO‘BA. MILLIY IQTISODIYOT BARQARORLIKNI TA’MINLASHGA IQTISODIYOTNI ERKINLASHTIRISH JUMLADAN YETAKCHI TARMOQLARNI TRANSFORMATSIYA JARAYONLARINI JADALLASHTIRISH VA SANOAT VA QISHLOQ XO‘JALIGI MAHSULOTLARI ISHLAB CHIQARISH HAJMINI VA SAMARADORLIGINI OSHIRISHGA QARATILGAN ILMIY-USLUBIY YONDOSHUVLAR

O‘ZBEKISTON KORXONALARIDA TEJAMKOR ISHLAB CHIQARISH METODOLOGIYASI TADBIQLARINING HOZIRGI DARAJASINI BAHOLASH VA ULARNING EHTIYOJLARINI ANIQLASH

Hoshimov Abror, DSc
Menejment, iqtisod va gumanitar fanlar kafedrasi
Toshkent shahridagi Turin politexnika universiteti, Toshkent
Elektron pochta: abror.hoshimov@polito.uz

Abstrakt. Hozirgi kunda global bozor tez-tez o‘zgarib bormoqda va raqobatbardosh bo‘lib qolish uchun ishlab chiqarish jarayonlarida ko‘proq moslashuvchanlik, mahsulotlarni past narxlarda, yuqori sifat standartlariga mos holatda va albatta qisqaroq muddatda yetkazib berishni talab qiladi. Natijada, korxonalar iqtisodiy va texnik jihatdan o‘z faoliyatini yaxshilashga intilishiga olib keladi. Tejamkor ishlab chiqarish (Lean Manufacturing) tamoyillari ushbu maqsadga erishish uchun muhim vositalardan biridir. Tejamkor ishlab chiqarish vositalari so‘nggi yigirma yil ichida butun dunyo bo‘ylab turli sohalarda keng qo‘llanilib kelinmoqda. Lekin, Tejamkor ishlab chiqarishning rivojlanayotgan davlatlardagi tadbiqlari birozgina kamroq o‘rganilgan. Shu sababli, ushbu tadqiqot ishning maqsadi rivojlanayotgan mamlakatlar sanoatining Lean yondashuvini qo‘llashga bo‘lgan joriy ehtiyojlarini aniqlashdir.

Kalit so‘zlar: tejamkor ishlab chiqarish, so‘rovnoma, rivojlanayotgan mamlakatlar, joriy ehtiyojlar.

Kirish. Hozirgi vaqtda rivojlanayotgan mamlakatlarning ko‘plab kompaniyalari bugungi yuqori raqobatbardosh bozorda raqobatda ustunlikka intilmoqda. Ishlab chiqarish sanoatida faoliyat yuritayotgan korxonalarning raqobatdosh ustunligini oshirishning asosiy omillaridan biri mahsulot tannarxini pasaytirish, yetkazib berish muddatini qisqartirish va mahsulot sifatini oshirishdir. Tejamkor ishlab chiqarish ishlab chiqarishning vaqtini kamaytirish va mahsulot tannarxini arzonligini ta’minlash uchun ortiqcha zararlarni kamaytirish va yo‘q qilishning muhim vositasidir [1] . Ma’lumki, tejamkor ishlab chiqarish amaliyotlari iste’molchilarning bugungi dinamik talablariga javob berish uchun ishlab chiqarish jarayonlarida arzonroq xarajatlar, yuqori moslashuvchanlik va samaradorlikka erishishda muhim rol o‘ynaydi. Rivojlangan mamlakatlarda Leanni qo‘llash bilan bog‘liq ko‘plab ilmiy adabiyotlar mavjud. Biroq, kam sonli tadqiqotlar rivojlanayotgan mamlakatlarda ishlab chiqarish jarayonlarini optimallashtirish uchun turli xil Lean vositalarini integratsiyalashga qaratilgan. [2] . Ko‘pgina tadqiqotlar tejamkor ishlab chiqarishni turli mamlakatlarda, jumladan rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlarda, shuningdek, sanoatning turli sektorlarida va o‘lchamlarida qo‘llashga qaratilgan [3]-[6] . Shu bilan birga, so‘nggi o‘n yilliklarda sanoatni avtomatlashtirish va Sanoat 4.0 bo‘yicha ko‘plab tadqiqotlar olib borildi. Ammo rivojlanayotgan mamlakatlarda ularni qo‘llashga qaratilgan cheklangan miqdordagi tadqiqot ishlari olib borildi [7], [8] . Ishlab chiqarish jarayonlarida tejamkor ishlab chiqarish kabi turli xil texnikalarni joriy qilish uchun amalga oshirish tartibi va ularning

Published: 23.12.2024
Cite this article: Hoshimov Abror (2024). O‘zbekiston korxonalarida tejamkor ishlab chiqarish metodologiyasi tadbiqlarining hozirgi darajasini baholash va ularning ehtiyojlarini aniqlash. Emro Science and Education, 1(4). https://doi.org/10.5281/zenodo.24320602
© 2024 The Author(s). Published by Emro Science and Education. This is an open access article.

muvaffaqiyatini nazorat qilish va monitoring qilish uchun asos/yo‘l xaritasini yaratish kerak. Joriy tadqiqotlarning aksariyati birinchi marta tejamkorlikni tatbiq etish bo‘yicha ko‘rsatmalarga e’tibor qaratadi va rivojlangan tarmoqlarga murojaat qiladi, ammo shunga qaramay kompaniyalarga joriy etish samaradorligini va rivojlanishda tejamkor ishlab chiqarishni o‘zlashtirishda yuqori etuklikka erishishga tayyorligini tekshirishga yordam berish uchun yo‘l xaritalari zarur. Bir tomondan, ko‘plab ishlarda tejamkor ishlab chiqarish vositalari va ularni ishlab chiqarish jarayonining umumiy bosqichlarida amalga oshirish muhokama qilingan. Boshqa tomondan, omborlarni loyihalash va boshqarishda tejamkor ishlab chiqarishni qo‘llashni ko‘rib chiqadigan cheklangan miqdordagi tadqiqotlar mavjud. Shu maqsadda ushbu tadqiqot bo‘shlig‘ini to‘ldirish uchun birinchi quyidagi tadqiqot savoliga ishora qilinadi:

Tadqiqot savoli: Rivojlanayotgan mamlakatlar sanoatining tejamkor ishlab chiqarish texnikasi va avtomatlashtirishni joriy etishga potentsial ehtiyojlari va tayyorligi qanday?

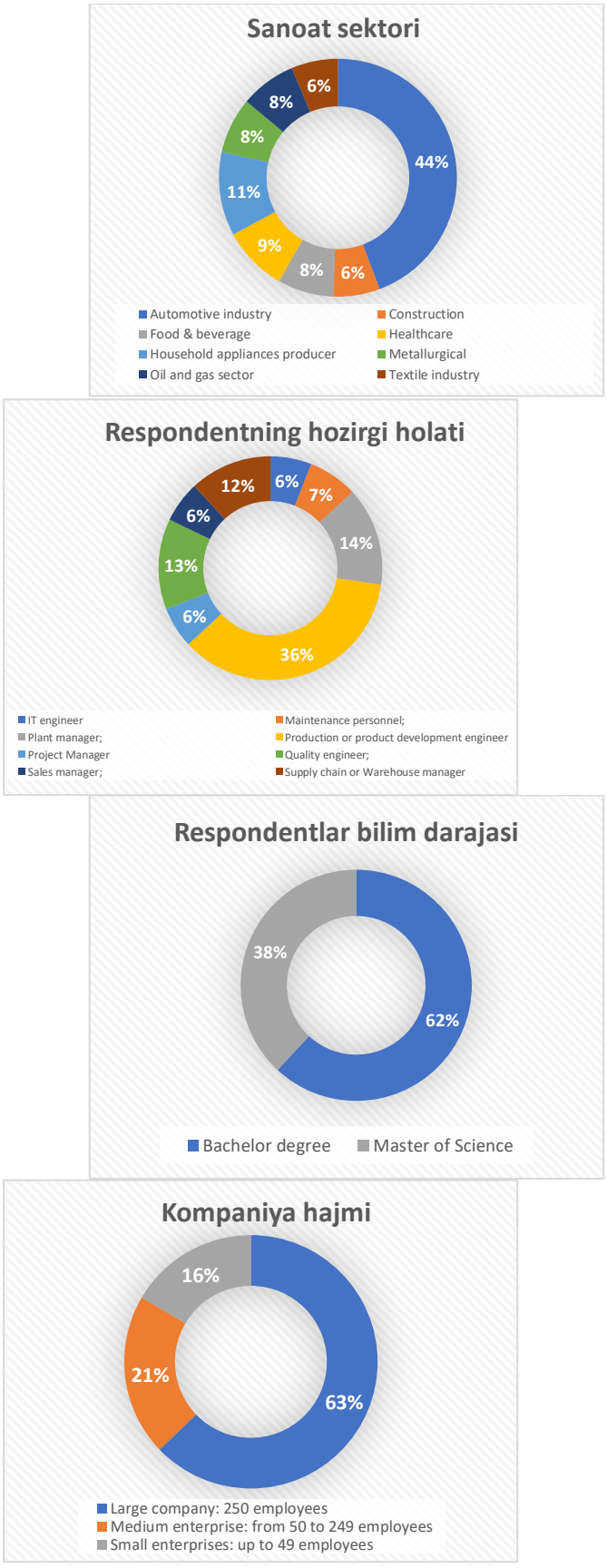
Keyingi bo‘limda joriy jarayon va Leanga bo‘lgan ehtiyoj va uni rivojlanayotgan mamlakatlarda qo‘llashni aniqlash metodologiyasi umumlashtiriladi. 3-bo‘lim so‘rov tahlili va natijalarini taqdim etadi va unda asosiy imtiyozlar va qiyinchiliklarni chuqur tahlil qiladi. Nihoyat, 5-bo‘limda tadqiqot natijalari va xulosalari muhokama qilinadi.

Metodologiya

1-bo‘limda keltirilgan tadqiqot savoliga javob berish uchun muallif O‘zbekistonning ko‘plab korxona xodimlari o‘rtasida so‘rovnoma o‘tkazdi [9] . Bunda, tadqiqotning maqsadi O‘zbekiston sanoatida tejamkor ishlab chiqarish vositalarining joriy qo‘llanilishini umumlashtirish va uni qo‘llashni kengaytirishda ularning ehtiyojlarini aniqlashdir. So‘rovnomalar sanoatning turli sohalarida faoliyat yurituvchi tanlangan potentsial respondentlarga email orqali yuborish uchun ishlab chiqilgan. So‘rovnoma respondentning profilini ko‘rsatish uchun beshta demografik savol va parametrik bo‘lmagan 17 qiyosiy savollarni o‘z ichiga oladi. Qiyosiy savollarga javoblar Likerning 1 dan 5 gacha bo‘lgan shkalasi bo‘yicha tuzilgan, bunda 1 eng yomoni va 5 ta eng yaxshi [10] .

So‘rovnoma natijalari va tahlili

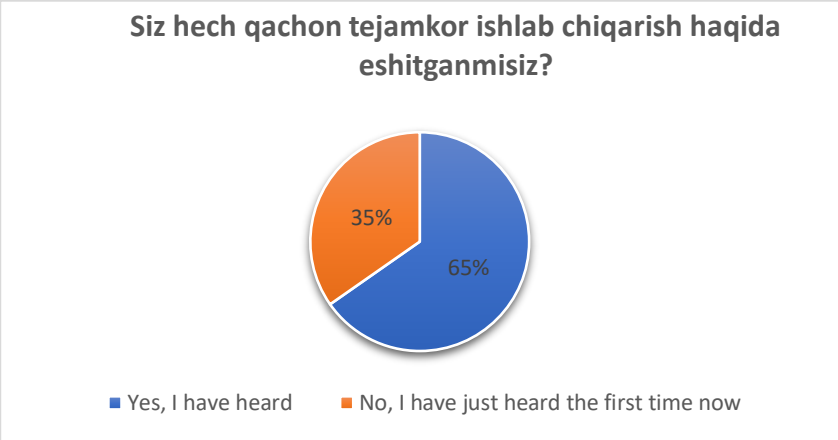
So‘rovnoma ikki oy davomida amalga oshirildi. So‘rovnoma turli sohalardagi 572 nafar professional mutaxassislarga yuborildi, ularning kompaniyalaridagi o‘rni, turli sanoat tajribasi va ular olgan daraja malakasi. So‘rovnomaga 121 ta javob olindi va 79 respondent barcha savollarga to‘liq javob berdi. 1-rasmda ushbu so‘rovnomada qatnashgan potentsial respondentning demografik kelib chiqishi haqidagi statistik ma’lumotlar ko‘rsatilgan. Respondentlarning aksariyati yirik kompaniyalar (63%), xususan, avtomobilsozlik soxasida faoliayt olib borayotganligi ko‘rindi (44%). Diplom darajasiga kelsak, ularning aksariyati bakalavr darajasiga ega (62%). Ko‘pgina respondentlar ishlab chiqarish yoki mahsulotni ishlab chiqish muhandisligi rolida (36%). Respondentlarning aksariyati 5 yildan 10 yilgacha (33%) sanoat tajribasiga ega.

Rasm 1. Respondentlarning demografik profili

So‘rovnoma natijalari shuni ko‘rsatadiki, 35% (121 respondentdan 42 nafari) “Ular tejamkor ishlab chiqarish yondashuvi haqida birinchi marta eshitgan” deb javob

bergan. 2-rasmda O‘zbekiston sanoatida tejamkor ishlab chiqarish kontseptsiyasidan xabardorlik ko‘rsatilgan.

2-rasm. O‘zbekiston sanoatida tejamkor ishlab chiqarish kontseptsiyasidan xabardorlik

Cronbach alfa testi o‘tkaziladi. Cronbach alfa qiymati 0,7067 ga teng (bo‘sagidan yuqori) va ma’lumot bo‘yicha boshqa testni o‘tkazish maqbuldir. Javoblarni tahlil qilish uchun muallif parametrik bo‘lmagan tahlil uchun Kruskal -Wallis testini tanladi, chunki ma’lumotlar odatda taqsimlanmagan va javoblar Liker shkalasida. 1-jadvalda respondentlar o‘rtasida statistik jihatdan tasdiqlangan ba’zi muhim farqlar mavjud ($P<0,05$).

Jadval 1.

Kruskal-Uollis testi: [ishlab chiqarish darajasi] respondentning daraja malakasiga nisbatan

Respondentning malaka darajasi	Medi an	O‘rtacha daraja	Z-qiymati
Bakalavr	5	46.72	2.01
Magistr	4	35.72	-2.01
Umuman		42.54	

Nol gipoteza H₀: Barcha medianalar teng

Alternativ gipoteza H₁: Kamida bitta mediana boshqacha

Usul	F	H-qiymati	P-qiymati
Bog‘lash uchun moslashtirilmagan		4.05	0,044
Bog‘lanishlar uchun sozlangan		5.14	0,023

Xulosa

1-jadvaldan ko‘rinib turibdiki, ishlab chiqarish sur’atini oshirishda tejamkor yondashuvning ahamiyati ikkala respondent uchun ham o‘z darajalari bo‘yicha yuqoriroq,

ammo bakalavr darajasiga ega bo‘lgan respondentlar juda muhim deb javob berishgan. Tahlilni umumlashtirish uchun, tejamkor ishlab chiqarish kontseptsiyasi avtomobil sanoatida ko‘proq ma’lum. Mutaxassislarning 35 foizi Lean kontseptsiyasi haqida eshitmaganligi sababli, rivojlanayotgan mamlakatlarda, xususan, O‘zbekistonda ushbu sohaga e’tibor kuchaydi.

Adabiyotlar:

[1] J. Antony, “Six Sigma vs Lean: Some perspectives from leading academics and practitioners,” Int. J. Product. Perform. Manag., vol. 60, no. 2, pp. 185–190, 2011.

[2] A. Hoshimov, A. C. Cagliano, M. Schenone, and J. Inoyatkhodjaev, “Implementation of Lean Manufacturing tools in emerging countries: evidence from Uzbek SMEs,” Proc. Summer Sch. Fr. Turco, 2021.

[3] M. Dotoli, N. Epicoco, M. Falagario, N. Costantino, and B. Turchiano, “An integrated approach for warehouse analysis and optimization: A case study,” Comput. Ind., vol. 70, no. 1, pp. 56–69, 2015.

[4] A. Abideen and F. B. Mohamad, “Improving the performance of a Malaysian pharmaceutical warehouse supply chain by integrating value stream mapping and discrete event simulation,” J. Model. Manag., 2020.

[5] G. Kovács, “Combination of Lean value-oriented conception and facility layout design for even more significant efficiency improvement and cost reduction,” Int. J. Prod. Res., vol. 58, no. 10, pp. 2916–2936, 2020.

[6] A. Bashar, A. A. Hasin, and Z. H. Adnan, “Impact of lean manufacturing: evidence from apparel industry in Bangladesh,” Int. J. Lean Six Sigma, vol. 12, no. 5, pp. 923–943, 2021.

[7] N. Bloom, H. Schweiger, and J. Van Reenen, “The land that lean manufacturing forgot?: Management practices in transition countries bloom et al. The land that lean manufacturing forgot?,” Econ. Transit., vol. 20, no. 4, pp. 593–635, 2012.

[8] V. Mikhalchenko and Y. Rubanik, “Application of the ‘lean thinking‘ concept to the analysis of coal mining region’s sustainable development objective,” E3S Web Conf., vol. 134, 2019.

[9] K. Kelley, B. Clark, V. Brown, and J. Sitzia, “Good practice in the conduct and reporting of survey research,” Int. J. Qual. Heal. Care, vol. 15, no. 3, pp. 261–266, 2003.

[10] A. Joshi, S. Kale, S. Chandel, and D. Pal, “Likert Scale: Explored and Explained,” Br. J. Appl. Sci. Technol., vol. 7, no. 4, pp. 396–403, 2015.

НАЛОГОВЫЕ РЕФОРМЫ В УЗБЕКИСТАНЕ: КЛЮЧЕВЫЕ ИЗМЕНЕНИЯ И ИХ ВЛИЯНИЕ НА ЭКОНОМИКУ

Усманова Зулфия Мусаевна
Старший преподаватель кафедры «Экономика» Ферганский политехнический институт
Email:zulfiyaxon16.04@mail.ru

Аннотация: В статье рассматриваются ключевые изменения, связанные с недавними налоговыми реформами в Узбекистане, и их влияние на экономическое развитие страны. Особое внимание уделено модернизации налоговой системы, внедрению цифровых технологий, а также упрощению процедур налогообложения. Анализируется воздействие реформ на инвестиционный климат,